

Avrupa Birliği'nin Yeni *Mottosu* 'Farklılıkta Birlik'

ve

Türkçenin 'Farklılıkta Birlik'teki Yeri

©Süer Eker*

Özet

İlgili resmî belgelerinde kaydedildiği üzere, Avrupa Birliği (AB) 'farklılıkta birlik' ilkesi üzerine inşa edilmiş bir kurumdur. Dilbilimsel farklılıklar AB'nin nüvesini teşkil etmektedir. *Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı*'nda belirtildiği üzere, AB, dilbilimsel farklılıklara saygıyı esas almakta, dil ayrımcılığının dâhil olduğu her türlü ayrımcılığı yasaklamaktadır.

Türkçe, AB'ye aday ülke olan Türkiye'de, 70 milyon Türk vatandaşının esas dilidir. Ayrıca AB ülkelerinde dört-beş milyon Türkçe konuşuru bulunmaktadır. Türkçe; Bulgaristan, Yunanistan, Romanya ve aday ülke Makedonya'da da azınlık grupları tarafından konuşulmaktadır. Türk dili ve kültürü yüzyıllardan beri Avrupa kıt'asının bir parçası olmasına karşılık, gerçekte AB, Batı ülkelerindeki Türk topluluklarını 'göçmen' azınlıklar, Türk dilini 'Avrupa dili olmayan göçmen dili' ve/veya 'daha az kullanılan dil' olarak kabul etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Türkçe, azınlık dilleri, dil hakları

Abstract

In official documents, it is recorded that the European Union (EU) is founded on the principle of 'unity in diversity'. Respect for linguistic diversity is regarded as a core value of the EU. In the Charter of Fundamental Rights of the European Union, it is stated that the Union shall respect all linguistic diversity. Thus, all types of discrimination, including language discrimination, are prohibited.

Turkish is the main language of 70 million Turkish citizens in Turkey, which is a candidate member country of the EU. Furthermore, at least four-five million Turkish speakers reside in EU countries. Turkish is also spoken by minority groups in member EU countries like Bulgaria, Greece, Romania, and candidate member country Macedonia. Turkish language and culture has been a part of the European continent for centuries. However, in reality, EU accepts Turkish communities residing in Western countries as 'allochthon' minorities, and the Turkish language as a non-European migrant language and/or 'lesser-used language'.

Key Words: European Union, Turkish, minority languages, language rights.

---

*Başkent Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi

1. Giriş

Nisan 1951’de 6 ülke tarafından Paris’te imzalanan *Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Antlaşması* ile hukukî temeli atılan *Avrupa Topluluğu*, Şubat 1992’de, *Maastricht Antlaşması* ile bağımsız, egemen ülkelerin, egemenliklerini bir araya getirerek, karar alma yetkilerinin bir kısmını Avrupa düzeyinde demokratik biçimde paylaşma esasına dayalı bugünkü yapısına kavuşmuş ve Kasım 1993’te *Avrupa Birliği* (AB) adını almıştır.¹ AB, Avrupalılık kimliğini hareket noktası yapan, demokrasi, eşitlik, insan hakları vb. değerleri esas alan, çok uluslu/ulusüstü, aynı zamanda ulusal egemenliklere dayalı yeni bir bölgesel bütünleşme modeli uygulamaya başlamıştır.

Yirminci yüzyılın son on yılı, dünyada ve özellikle Avrupa’da ideolojik tansiyonun düşmesi, ardından ideolojik bariyerlerin ortadan kalkması, Doğu Bloku’nun çözülerek Soğuk Savaş’ın sona ermesi gibi önemli siyasal değişikliklere, özellikle, azınlıktaki ulusal kültürlerin ve kimliklerin yeniden hayatiyet kazanmasına sahne olmuştur (Haarmann 1999: 60-76).² İdeolojik uydu devletlerden demokratik yönetime geçiş yapan yeni bağımsız ülkeler de beşinci (2004) ve altıncı (2007) genişlemelerle AB’nin genişleme sürecine dâhil olmuşlardır (AB’nin oluşum ve işleyişi ve politikaları ile ilgili olarak bk. Dedeoğlu 2003).³ Coğrafi ve siyasî sınırları tartışmalı olmakla birlikte, Avrupa kıtasında yer alan 49 devletten 27’si AB üyesi, Türkiye, Makedonya ve Hırvatistan AB üye adaylarıdır. 19 Avrupa ülkesinin AB ile üyelik hukuku bulunmamaktadır. AB; 3,143,000 km² yüzölçümü, 447,788,000 nüfusu ve ekonomik potansiyeli ile küresel bir güç adaydır.

AB yapılanmasında, farklı dilleri ve kimlikleri bir arada yaşatarak paradoksal biçimde ortak bir Avrupa kimliği yaratmayı öngören ulusüstü yapılanma modelinin hayata geçirildiği en önemli alanlardan biri, dil politikalarıdır (İleri 2000: 6-66).⁴ AB dil politikaları ile ilgili resmî belgelerde, dil hakları insan haklarının bir parçası olarak değerlendirilmekte, iletişimde eşitlik temelinde, vatandaşların dillerini kullanma hakları teminat altına alınmaktadır. AB, konuyla ilgili olarak kurumsal bazda da örgütlenmiş, Şubat 2007’de aday ülkelerin gözlemci statüsü ile üye olabilecekleri *Temel Haklar için Avrupa Birliği Ajansı*’nı (FRA) teşkil etmiştir.⁵ Ancak, konuyla ilgili hükümler resmî belgelerin tamamında lafzen yer almakla birlikte⁶, bu hükümlerin hayata geçirilmesinde ne denli başarılı olduğu tartışmalıdır. Gerçekte, azınlık hakları, gerek üye ülkelerde gerekse AB düzeyinde çıkar

¹ Avrupa Komisyonu Basım-Yayın ve İletişim Müdürlüğü (2006), *Avrupa Birliği nasıl çalışır?*, Brüksel.

² bk. Haarmann, Harald (1999), “History”, (Ed. J. A. Fishman) *Language & Ethnic Identity*, Oxford University Press.

³ Dedeoğlu, Beril (2003), (Ed.) *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, Boyut Kitapları, İstanbul.

⁴ bk. İleri, Esin (2000) “Avrupa Topluluğunun Dil Politikası ve Almanya’da Okula Giden Türk Asıllı Öğrencilerin Dil ve Eğitim Sorunları”, *Avrupa’da Yaşayan Türk Çocuklarının Ana Dili Sorunları Toplantısı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara. <http://ec.europa.eu/education/policies>.

⁵ bk. <http://fra.europa.eu>

⁶ *E-Avrupa Eylem Planı* ile çevrimiçi hizmetler konusunda önemli adımlar atan AB’nin çeşitli kurumlarınca yayımlanan belgeler için bk. <http://europa.eu/geninfo>, <http://europa.eu>, <http://fiblul.eblul.net>, <http://www.europarl.europa.eu> vd.

ve güvenlik değerlendirmelerinin gölgesindedir ('Azınlık' ve 'ulusal azınlık' terimlerinin kavramsal, tarihî ve çağdaş perspektifleri ile ilgili olarak bk. Jackson-Preece 1988).⁷

AB'nin, azınlık dilleriyle ilgili politikalarının, özellikle Avrupa'daki Türklere ve Türkiye'deki toplumsal yapıya yönelik tutum ve taleplerinin çifte standarda dayalı olduğuna ilişkin ciddi kuşku vardır. Örneğin, AB üyesi ülkelerde *yerli*, *göçmen* veya *misafir işçi* vb. değişik statülerde bulunan Türkçe konuşurlarının dil hakları, 'paralel toplum' oluşabilir endişesiyle resmen gündeme gelmemektedir. Öte yandan, AB üyesi Yunanistan'da, Lozan Antlaşması'nın dayanak gösterilerek 'Türk' adının kullanılmasının dahi yasaklanmış olması; azınlık haklarıyla ilgili belgelerden UAKÇS'nin (Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşme) tamamının ve özellikle 6, 8, 10 ve 11. maddelerinin, BADAŞ'ın (Bölge ve Azınlık Dilleri İçin Avrupa Şartı) tamamının ve özellikle 7, 10 ve 12. maddelerinin açıkça ihlali olup sorunla ilgili tüm resmî belgelerin ruhuna da aykırıdır. Örnekleri artırmak mümkündür.

Türkçenin kısa, orta ve uzun vadede; Avrupa'nın, *Farklılıkta Birlik* 'motto'suyla⁸ simgelenen farklılıklarının bir parçası olamayacağı; ancak, görmezlikten de gelinemeyecek sayıda konuşuru bulunduğundan, *daha az konuşulan dillerle* (İng. Lesser-used languages) birlikte, Avrupa'nın folklorik bir çeşnisi olmaktan öteye gidemeyeceği kuvvetle hissettirilmekte ya da en azından bu tür 'yanılsama'ların ortaya çıkmasına vesile olabilecek ortamlar ve süreçler yaratılmaktadır. Ancak, AB dil politikalarının dayandığı temellerin ana çizgileri ile incelenmesi ve Türkçenin bu politikalarda diğer AB dilleriyle birlikte eşit şartlarda yer alıp alamayacağı değerlendirilmesi, Türkçenin AB mevzuatı içindeki 'politik-dilbilimsel' konumunun anlaşılmasına yardım edecektir.

2. Avrupa Birliğinin Anahtar Kavramları: *Çokdillilik ve Farklılıkta Birlik*

Farklı etnik, kültürel ve dilbilimsel arka plana sahip yaklaşık 450 milyon AB vatandaşının farklılıklarının ve haklarının güvence altına alınması, AB'nin insan haklarıyla ilgili müktesebatının öncelikli maddeleri arasındadır. Bu amaçla, *AB Temel Haklar Şartı*⁹ çerçevesinde bölge, dil, din, inanç esaslı ayrımcılığını yasaklayan AB; bu farklılıklara saygıyı temel politika olarak kabul etmiştir. BM antlaşma ve sözleşmelerine ilave olarak *Bölge veya Azınlık Dilleri İçin Avrupa Şartı*¹⁰ (1992), *Ulusal*

⁷ Jackson Preece, Jennifer (1988), *National Minorities and the European Nation States*, Clarendon Press · Oxford. Aynı eserin Türkçe çevirisi için bk. Jackson Preece, Jennifer (2001), (Çev. Ayşegül Demir) *Ulusal Azınlıklar ve Avrupa Ulus-Devlet Sistemi*, Donkişot Yayınları, İstanbul.

⁸ 'Farklılıkta Birlik' sloganı, 2000 yılında Brüksel'de 80 bin gencin katılımı ile yapılan 'Avrupa için Slogan' yarışmasının sonucunda jüri tarafından belirlenmiş ve 500 öğrencinin katıldığı özel bir oturumla AP Başkanına sunulmuştur.

⁹ Official Journal of the European Communities, *Charter of Fundamental Rights of the European Union*, 18.12.2000, Praesidium, *Draft Charter of Fundamental Rights of the European Union*, Brussels, 11 October 2000.

¹⁰ *Bölge dilleri* (İng. *Regional languages*); İspanya'da *Brötanca* gibi, ülkenin belirli bir bölgesinde geleneksel olarak kullanılan, göçmen dili olmayan dillerdir. *Azınlık dilleri* (İng. *Minority languages*) Macarlar gibi, genellikle sınır bölgelerinde yaşayan azınlıklar tarafından bulunan dillerdir. *Bölgesel olmayan diller* (İng. *Non-*

*Azınlıkların Korunması için Çerçeve Anlaşma*¹¹ (1995), *Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı*¹² (2000), AB'nin 'haklar' ile ilgili temel başvuru kaynaklarıdır.¹³ BM, AK¹⁴ ve AB tarafından insan hakları bağlamında dil ve azınlık haklarıyla ilgili, üzerinde mutabakata varılan ve imzalanan her belgenin üye ülkeler için bağlayıcılığı vardır.

Özellikle 1990'lardan sonra, AB'nin eğitim ve kültür politikalarında kültürel ve dilbilimsel farklılık ve çokkültürlülüğün doğal sonucu olan, 'belirli bir coğrafyada birkaç dilin bir arada konuşulması', 'bir kişinin birden fazla dili kullanma becerisine sahip olması' anlamındaki *çokdillilik* önemli bir rol oynamaya başlamıştır.¹⁵

Yapılan araştırmalar, AB vatandaşlarının en az yarısının sözlü iletişimlerinde ana dillerinden farklı ikinci bir dili kullandıklarını göstermektedir.¹⁶ Bu noktadan hareketle, AB'nin çokdillilikte varmak istediğı noktalardan biri, *ana dili-artı-iki dil* sloganında ifade edildiğı üzere, vatandaşlarının en az üç dilli hâle getirilmesidir.¹⁷

---

regional languages) geleneksel olarak belirli bir bölgeye özgü olmayan dillerdir.

¹¹Council of Europe, *Framework Convention for the Protection of National Minorities*, Strasbourg, 1.II.1995 (bk. <http://conventions.coe.int>)

¹² *European Union Charter of Fundamental Rights* (bk. http://www.europarl.europa.eu/charter/default_en.htm)

¹³ AK, AB ve AGİT tarafından hazırlanan bölge ve azınlık dillerinin konuşurlarının hakları ile ilgili çok taraflı antlaşma ve anlaşmalardan diğer bir bölümü de şu şekildedir: *Ulusal Azınlıkların Dilbilimsel Haklarıyla İlgili Oslo Tavsiye Kararları* (1998), *Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Anlaşma* (1994), *Avrupa Konseyi Zirve Toplantısının Ulusal Azınlıklar Hakkındaki Deklarasyonu* (1993), *Helsinki Zirvesi Kararları* (1992), *Avrupa Birliği Antlaşması* (1992), *İnsani Boyut Üzerine Konferans Moskova Toplantısı Belgesi* (1991), *Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı* (1990), *Kopenhag Toplantısı Belgesi* (1990), *Viyana Toplantısı Sonuç Belgesi* (1989), *Güven ve Güvenliğin İnşası ve Avrupa'da Güven ve Güvenliğin İnşası ve Silahsızlanmanın Belirli Görünümleri Üzerine Stockholm Mutabakat Belgesi* (1986), *Göçmen İşçilerin Legal Statüsü Üzerine Avrupa Konvansiyonu* (1977), *İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunması için Avrupa Konvansiyonu* (1950).

¹⁴ AB ve AB dışındaki çok farklı bazı kurumların isimleri birbirine benzer veya aynı olması sebebiyle zaman zaman karışıklıklar meydana gelmektedir. Konsey adını taşıyan üç ayrı kurumdan ikisi AB kurumudur. *Avrupa Konseyi*, AB ülkelerinin hükümet ya da devlet başkanlarından oluşan ve AB politikalarını tartışan ve gözden geçiren en yüksek seviyeli AB kurumudur. *Avrupa Birliği Konseyi* (eski adıyla, Bakanlar Konseyi) ayrıntılı kararlar almak ve Avrupa yasalarını onaylamak üzere teşkil edilen ve düzenli olarak toplanan bir AB kurumudur. Aynı ismi taşıyan *Avrupa Konseyi* ise, AB kurumu değildir. *Avrupa Konseyi* Avrupa'nın kültürel çeşitliliğini geliştirmek, toplumlar arasındaki önyargılar ve hoşgörüsüzlükle mücadele etmek üzere 1949'da kurulmuştur. Logosu AB'nin logosuyla aynı olan AK'nin aralarında 27 AB ülkesinin de bulunduğu toplam 46 üyesi vardır. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi* *Avrupa Konseyi* kurumları arasındadır.

¹⁵ Avrupa dilleri ve AB dil politikaları ile ilgili belgeler için bk. <http://europa.eu/languages>, <http://ec.europa.eu/education/policies>

¹⁶ http://ec.europa.eu/education/policies/lang/languages/eurobarometer06_en.html

Çokdillilik ilkesi; AB'nin, ülkeler, halklar, diller ve bireyler arasında eşit muamele öngören, kültürel ve dilbilimsel farklılıkları garanti eden ve vatandaşlarına Avrupa kurumlarıyla resmî dillerden¹⁸ herhangi biri aracılığıyla etkileşimde bulunma hakkını sağlayan temel ilkelerinden ve anahtar özelliklerinden biridir. AB'ye göre, vatandaşlarına değişik bakış açıları sunan ve Birliğin en önemli toplumsal dinamiklerden biri olan çokdillilik; kültürlerarası hoşgörünün, farklı hayat tarzlarını anlamının bir anahtarı olmasının yanı sıra, iş bulma, öğrenim, Avrupa'da seyahat ve kültürlerarası iletişim kanallarını açık tutması itibarıyla da önemli bir role sahiptir.¹⁹ Farklı dil ve kültürleri bir arada yaşatmayı amaçlayan çokdillilikten sorumlu AK ve Komiserliği bu ilkenin hayata geçirilmesini koordine ve kontrol eder. BM; 2008'i *Diller Yılı*, AB ise *Kültürlerarası Diyalog Avrupa Yılı* olarak ilan etmiştir.²⁰

Karmaşık ortak karar süreçlerine sahip bir çokdilli kurum niteliğindeki AB'nin, esinini İsviçre modelinden alan farklı kültürlerden ve dillerden oluşan tek topluluk idealini hayata geçirme projesi, 2004 yılında imzalanan *Bir Avrupa Anayasası Kuran Antlaşma*'nın 1-8. maddelerinde yer alan *Farklılıkta Birlik* 'motto'su ile simgelenmektedir.²¹ AB'nin, üye ülkelerin halkları arasında ortak bilinç, değerler sistemi ve kimlik yaratmayı amaçlayan *Avrupa bayrağı*, *Avrupa marşı*, *9 Mayıs Avrupa Günü* ile birlikte resmî simgeleri arasında yer alan *Farklılıkta Birlik mottosu*, Avrupalıların, AB aracılığıyla barış, refah için işbirliği yapmak üzere birleştikleri ve Avrupa'daki çok farklı kültür, gelenek ve dillerin kıt'a için birer zenginlik olduğu mesajlarını vermektedir.²²

AB'nin çokdillilikle ilgili belirlediği politikaların esasları 'dil öğreniminin teşvik edilmesi, sağlıklı çokdilli ekonomik yapının tesisi, bütün AB vatandaşlarına, üye ülkelerde veya AB'de resmî statüsü bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, Birliğin yasama, işlem ve bilgilerine kendi dilleriyle ulaşmalarının sağlanması' başlıkları altında toplanmaktadır. Bu politikaları hayata geçirmek üzere Avrupa Toplulukları Komisyonu tarafından 2005'te *Çokdillilik İçin Yeni Bir Çerçeve Strateji* belirlenmiştir. Bu strateji çerçevesinde çokdilliliği teşvik etmek üzere, dil öğretimine yönelik *lingua* vb. projelere de önemli destekler verilmektedir.

Bütün bu politikaların *farklılıkta birlik* yerine, *birlikten daha ziyade, farklılık yarattığı* iddiasıyla AB kurumları için ortak dil, bir *lingua franca* kullanılmasını, yasal özgün belgelerin bu dilde yazılmasını

¹⁷ Commission of the European Communities, *A New Framework Strategy for Multilingualism*, Brussels, 22.11.2005.

¹⁸ *Resmî dil/diller* ülkenin belirli bir bölgesinde veya tamamında hukuk, kamu yönetimi vb. alanlarda kullanılan dil veya dillerdir. *Devlet dili* ise, ülkenin tamamında resmî statüde bulunan dildir, doğal olarak aynı zamanda resmî dildir. ABD, İsveç gibi resmî dili bulunmayan ülkeler de vardır. Ancak ABD'de, İngilizce; İsveç'te, İsveççe fiilî olarak devlet dilidir.

¹⁹ European Commission Special Eurobarometer, *European and their languages, Fieldwork: November-December 2005*, February 2006. *Special Eurobarometer 243* 'Europeans and Their Languages'.

²⁰ <http://www.interculturaldialogue2008.eu>

²¹ Avrupa Konvansiyonu Sekreterlik, *Avrupa İçin Bir Anayasa Kuran Antlaşma Taslağı*, 18 Temmuz 2002, Brüksel.

²² AB simgeleri için bk. <http://europa.eu/abc/symbols>

öneren ve *farklılıkta birlik* sloganının aslında *böl ve yönet* politikalarının ifadesi olduğunu ileri süren görüşler de bulunmaktadır.

3. AB’de Resmî Dillerin Belirlenmesi

AB’ye bildirilecek resmî dilleri belirleme yetkisi, AB organlarına değil, üye ülkelere aittir. AB, bir ya da birden çok resmî dil beyanını ulusal hükümetlerin iradesine bırakır. Her üye aday devlet, AB’ye tam üye olarak katılırken, hangi dil veya dilleri AB’nin resmî dillerine dahil etmek istediğini resmen bildirir. AB’nin, herhangi bir dilin Birlik çapında resmî dil olmasına yönelik arayışı ise yoktur. Bu yolda bir girişim, üye ülkelerden birinin dil ve kültürünü ön plana çıkarabileceğinden, hatta siyasal baskınlığını gündeme getirebileceğinden, mevcut politik-dilbilimsel şartlara da uygun değildir.²³

AB dışişleri bakanlarının Haziran 2005’te vardığı mutabakata göre İrlanda dilinin, resmî dil olarak kabul edilmesinin ardından, ilgili ülke ve AB kurumları arasında anlaşmaya varılması durumunda, *Baskça* ve *Katalanca* gibi AB’nin resmî dilleri arasında yer almayan, ancak Birlik üyesi ülkelerde yaygın şekilde kullanılan diller de, AB dili olarak kabul edilebilecektir.

Zaman zaman, AP üyeleri, azınlık grupları ve temas grupları tarafından Türkçenin AB dili olmasıyla ilgili talepler gündeme getirilmektedir. Ancak bu talepler, yeni katılan her üye ile bir kat daha yükselen ‘Babil Kulesi’nde yılda 1,5 milyon sayfayı bulan tercüme faaliyetlerinin, toplam maliyeti yıllık 1 milyar avroyu aşan tercüme ve tercüman giderlerinin daha da artacağı vb. yüzeysel gerekçelerle dikkate alınmamaktadır.

4. AB’nin Resmî Dilleri

Bugün yeryüzünde % 95’i kaybolma tehlikesi ile karşı karşıya bulunan 6,912 dil vardır.²⁴ Bu dillerden 6’sı, *İngilizce*, *Fransızca*, *Arapça*, *Rusça*, *Çince* ve *İspanyolca* 192 üyesi bulunan Birleşmiş Milletler örgütünün resmî çalışma dilleridir.²⁵ Dünya nüfusunun ancak % 26,3’ünü (1,504,393,183) barındıran Avrupa; toplam 239 yaşayan dil ve % 3,5 konuşur oranı ile en düşük dilbilimsel çeşitliliğe sahip kıt’adır (bk. Ethnologue 2005: 15).²⁶ AB, Yunanistan’ın Yunan alfabesini, Bulgaristan’ın da Kiril alfabesini taşımasıyla, 1 Ocak 2007 tarihi itibarıyla, 23 dilli²⁷, 3 alfabeli bir ulusüstü kuruluş haline

²³Bununla birlikte İngilizcenin egemen olması, çokdillilik, bütün azınlık dillerinin resmî dil olması, ortak yapay dil vb. öneriler aslında derin yapıda düşünsel ve siyasal farklılıkları da simgelemektedir.

²⁴ Raymond, G. Gordon, B. F. Grimes (eds.), (2005), *Ethnologue Languages of the world*, SIL International, Dallas.

²⁵ *Çalışma dili*; resmî dilden farklı olarak, ulusüstü, uluslararası bir kuruluşun kendi birimleri arasındaki iletişimde yaygın biçimde kullanıldığı dildir. Avrupa ve dünya ölçeğindeki bu tür yapılanmalarda genellikle başta İngilizce olmak üzere; Fransızca, Almanca, İspanyolca, Portekiz, Rusça, Arapça gibi ‘uluslararası diller’, çalışma dilleri olarak kullanılır. Örneğin, NATO’nun resmî çalışma dilleri İngilizce ve Fransızcadır (bk. www.nato.int-). BM’nin 6 resmî dili bulunmasına karşın, BM Genel Kurulunun çalışma dilleri *İngilizce*, *Fransızca* ve *İspanyolca*dır. BM Güvenlik konseyinin çalışma dilleri ise İngilizce ve Fransızcadır.

²⁶ Hangi konuşma türünün dil sayılması gerektiği karmaşık ve tek bir açıklaması bulunmayan bir konudur. Bu sebeple, dillerin sayısı ile ilgili verilen rakamlar itibarıyla değerlendirilmelidir.

gelmiştir.²⁸ Üye ülke sayısının resmî dillerden fazla olmasının sebebi İngilizce, Fransızca, Almanca, Felemenkçe vd. dillerin birden çok ülke tarafından resmî dil olarak bildirilmesidir. Örneğin İngilizce, İngiltere'nin yanı sıra İrlanda, Malta ve GKRY'nin de resmî dilidir.

Avrupa kurumlarının resmî dilleri ve çalışma dilleri ile ilgili hükümler, *Avrupa Ekonomik Topluluğu* (EEC) ve *Avrupa Atom Topluluğu* (Euratom) bünyelerinde 1958 tarih 1 sayılı Tüzük çerçevesinde düzenlenmiştir. Tüzük, 2005 yılında *Kurucu Antlaşmalar ve Avrupa Toplulukları Konseyi* tarafından İrlanda dilinin resmî statüsünün tanınması ve AB'nin çalışma dillerinden biri olmasını sağlayan düzenleme ile güncelleştirilmiştir. Tüzüğe göre, AB mevzuatı ile ilgili önemli belgeler resmî dillerin tamamına çevrilerek Birliğin resmî gazetesinde yayımlanmakta ve herhangi bir anlaşmazlık durumunda bütün dillerdeki belgeler eşit derecede aslî kabul edilmektedir.²⁹

Bu düzenlemeler, vatandaşları Birliğe yakınlaştırmaya, dilbilimsel farklılıkların yarattığı zenginlikleri dikkate almaya yöneliktir. Vatandaşların, AB kurumlarıyla ilişkilerinde ana dillerini kullanabilmelerinin, kimliklerini AB'nin siyasal projeleriyle bütünleştirmeleri ve güçlendirmeleri bakımından önemli bir etken olduğu değerlendirilmektedir. Ancak, diller arasındaki çeviri kombinasyonları, Birliğe katılan her üye ülkenin resmî dili ile daha da karmaşık hâle gelmektedir. Herhangi bir terimin 23 ayrı dilde ortak kavram alanını bulmanın, 23 dilde aynı mesajı tam olarak verebilecek nitelikte çeviri yapmanın güçlüğü, artan çeviri maliyetleri sebebiyle, resmî dillerin sayısının dondurulmasını öneren görüşler de zaman zaman AB gündemine gelmektedir.

AB kurumlarının bir bölümünde resmî dillerin tamamı aynı zamanda çalışma dilleridir. Ancak bazı AB kurumları faaliyetlerini yürütürken, esnekliği ve etkinliği sağlamak amacıyla başta İngilizce, Fransızca ve Almanca olmak üzere bir veya birkaç dili çalışma dili olarak kullanabilmektedirler. Farklı AB kurumlarında Almanca, Fransızca ve İngilizceden biri, ikisi veya her üçü çalışma dilidir. Birlik kurumları ve personeli arasındaki iletişimde son dönemlerde İngilizce, büyük ölçüde Fransızcanın yerini almıştır. AP'de ise her milletvekili kendi dilinde müzakerelere katılabilmekte, yapılan konuşmalar eşzamanlı olarak 23 dile çevrilmektedir.

---

²⁷ AB resmî dilleri alfabe sırasıyla şu şekildedir: *Almanca, Çekçe, Daç (Felemenkçe), Danca, Estonca, Fince, Fransızca, İngilizce, İrlanda dili, İspanyolca, İsveççe, İtalyanca, Latvi dili, Litvan dili, Macarca, Maltız* (Malta), *Polonca (Lehçe), Portekizce, Slovakça, Slovence, Yunanca* (Council Regulation (EC) No 920/2005 of June 2005). 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya'nın da Birliğe dâhil olmasıyla resmî dil sayısı 23'e çıkmıştır (bk. <http://europa.eu/languages>).

²⁸ AB üyesi ülkelerden 25'i Latin alfabesi kullanmaktadır. *Maltız*, Latin harfleri ile yazılan tek Sami dilidir. Rus, Beyazrus, Ukran, Sırp ve Bulgarlar vd. Ortodoks halkların dilleri genellikle Kiril harfleri ile; Hırvat, Çek, Polonez, Slovak ve Slovenler gibi Katolik geleneğe bağlı Slav halklarının dilleri ise Latin alfabesi ile yazılmaktadır. Buldukları ülkelerde küçük azınlıklar oluşturan Karaylar, Ermeniler ile Yunanlılar kendi alfabelerini kullanmaktadırlar (Euromosaic III 2004: 9).

²⁹ *Official Journal of the European Union* L 156/3, 16.6.2005. 1998'den beri elektronik ortamda da yayımlanan resmî gazete için bk. <http://europa.eu.int/eur-lex/lex>

Almanca, İngilizceden sonra AB ülkeleri içinde birinci veya ikinci dil olarak en çok konuşuru bulunan,³⁰ *Maltız* ise en az konuşuru bulunan dildir. Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği durumunda Türkçe, Almandan sonra esas dil olarak en çok konuşuru bulunan ikinci dil hâline gelecektir. AB üyesi ülkelerde iki dil, resmî dil olduğu halde, AB'ye resmî dil olarak bildirilmemiştir. Bunlardan biri *Lüksemburgca* (Lëtzebuergesch), diğeri GKRY'ce temsil edildiği iddia edilen Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Rumca ile birlikte resmî dili olan *Türkçedir*.³¹ Yarım milyondan daha az konuşuru bulunan Lüksemburgcanın AB'ye resmî dil olarak bildirilmemesi, Lüksemburg yönetiminin iradî bir karardır.³²

Daha az konuşulan diller arasında gösterilen Birleşik Krallık'ta resmî dil statüsündeki *Gal* ve *İskoç*, İspanya'da *Bask* ve *Katalan*, Fransa'da *Galiç* vd. toplam 46 milyon konuşuru bulunan diller de AB kurumlarında resmî dil statüsünde değildir.³³ AB birimleri zaman zaman gayiresmî dillerde Birliği ve Birlik mevzuatını tanıtan yayınlar yapmakta, kimi belgeler Türkiye Delegasyonu tarafından Türkçeye de çevrilmektedir. Ancak bilgilendirme amaçlı bu belgelerin resmî niteliği bulunmamaktadır. Aslında, aralarında Türklerin de bulunduğu ana dili resmî dillerden farklı milyonlarca AB vatandaşının dil hakları, açık ve örtülü engellemelerle karşı karşıya gelebilmektedir.

5. 'Yerli Azınlık-Göçmen Azınlık' Ayrımı

Dil, iletişimle ilgili işlevlerinin yanı sıra siyasal ve toplumsal simge olarak bir grubun varlığının ve kültürünün en önemli ifade aracıdır. Bir azınlık dilinin resmen tanınması, azınlığın eğitim ve kültür haklarını da beraberinde getirmektedir. Bugün, AK'ye ülkelerin büyük bir bölümü tarafından imzalanmış UAÇKŞ'nin (Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşme) ve diğeri belgelerin açık hükümlerine karşın, AB üyelerinde hatta aynı ülkenin farklı bölgelerinde ortak bir azınlık yaklaşımı ve azınlık haklarıyla ilgili ortak uygulamalar yoktur. Özellikle bir azınlık dilinin konuşulduğu

³⁰ Almanca; Almanya, Avusturya, İsviçre, Belçika, Lüksemburg ve Lihtenşayn'da ülke, Danimarka, Polonya ve İtalya'da bölge çapında resmî dildir, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Fransa, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Romanya, Slovakya'da ve üye adayları Hırvatistan'da ise azınlık dilidir.

³¹ 1960 tarihli Anayasa'nın 3. maddesine göre Kıbrıs Cumhuriyeti'nin resmî dilleri, eşit yasal yaptırıma sahip olan Rumca ve Türkçedir. Ancak İngilizce de kullanılabilir. Türkçenin resmî dil niteliği hâlen yürürlüktedir.

³² Lüksemburg Büyük Dukalığı % 92 ile AB üyesi ülkeler içinde en yüksek çokdilli (en az iki dil) konuşur oranına sahip ülkedir. Fransızca entelektüel, idarî, adlî vb. hayatın dili olarak kullanılmakta, gazeteler ise genellikle Almanca yayımlanmakta, ancak günlük iletişim genellikle Lüksemburgca yapılmaktadır. Germen kökenli Lüksemburgcanın, çağdaş Lüksemburg'un ihtiyaçlarını bütünüyle karşılayabilecek yeterlikte bir yazı dili durumunda olmaması ve ülkede başka yerel dillerin de bulunması sebebiyle, Lüksemburg hükûmeti AB'ye resmî dil olarak Fransızca'yı bildirmiştir, ancak AB'nin birçok faaliyetinde Lüksemburgca diğeri resmî dillerle birlikte değerlendirilmektedir.

³³ İspanya'da *yardımcı resmî diller* olarak kabul edilen *Katalan*, *Bask* ve *Galiç* dillerinin, 2005 yılından itibaren Konsey müzakereleri dahil olmak üzere, ABK ve AP vd. AB kurumlarında resmî kullanımı garanti edilmiştir. AB vatandaşlarının bu dillerde yapacakları yazılı resmî müracaatlara yine bu dillerde cevap verilecek, AB mevzuatı bu dillere tercüme edilecek, ancak metinlerin yasal geçerliği bulunmayacaktır. Bu işlem daha önce İrlanda diline (Gaeilge) uygulanmış, İrlanda dili 2007'den sonra AB'nin resmî dilleri arasında yerini almıştır.

coğrafyanın, *akraba devlet*³⁴ (İng. Kin state) ile komşuluğu, sorunu daha karmaşık hâle getirmektedir. AB ülkelerindeki azınlık dillerinin önemli bir bölümünün akraba devleti vardır.

1978’de BM raportörü F. Capotorti’nin önerdiği ve uluslararası alanda üzerinde büyük ölçüde mutabakata varılan tanıma değin (Preece 1988: 22-40. Ayrıca, ‘azınlık hakları’ ile ilgili olarak bk. passim. Çavuşoğlu 2001), *azınlık* ve *ulusal azınlık* kavramlarının uluslararası geçerliği bulunan tanımının yapılması, insan hakları ile gündemin temel sorunlarından biri olmuştur. Capotorti’nin tanımından hareketle *azınlık* ‘Buldukları ülkelerin geri kalan nüfusundan daha az olan, söz konusu devletin topraklarının belirli bir bölümünü işgal eden, hâkim durumda bulunmayan; etnik, dinî ve dilbilimsel farklılıkların her üçünü de taşıyan ve kendi kültürlerini, geleneklerini, din veya dillerini korumaya yönelik gizli veya açık dayanışma duygusu sergileyen toplumsal gruplardır’.³⁵

Azınlık hakları konusu, özellikle Soğuk Savaş döneminin ardından salt ulusal sorun olma niteliğini yitirmiş, herhangi bir ülkede etnik-dinsel-dilsel tansiyonun yükselmesi, bölge ve dünya barışına yönelik tehdit ve tehlike olarak algılanmaya başlamıştır. Azınlık haklarıyla ilgili sorunlar ülke sınırlarını aşarak, BM, UNESCO, AGİT, AK, AB gibi uluslararası kuruluşların, hatta sorunla kendisini ilgili gören ülkelerin ajandalarına da girmiştir (Ulusal azınlıkların Avrupa uluslararası ilişkilerinin bir konusu olmasının sebepleri ile ilgili olarak bk. Jackson Preece 1988: 30-32).

Uluslararası hukuk, azınlıkları *yerli/yerleşik azınlıklar* (İng. Autochthon minorities) ve *göçmen azınlıklar* (İng. Allochthon minorities) olmak üzere iki farklı kategoride değerlendirmektedir. *BM Sivil ve Siyasal Haklar Üzerine Uluslararası Sözleşme* (m. 27, 1966), *BM Ulusal veya Etnik, Dinî ve Dilbilimsel Azınlıklara Ait Kişilerin Hakları* (m. 1, 2, 1992) vd. belgelerden hareketle, yerli azınlıklar, BM Genel Kurulu tarafından *etnik, dinî ve dilsel* olmak üzere üç başlık altında toplanmaktadır.³⁶ *Yerli azınlık* kavramı, herhangi bir devletin yurttaşları ve uyruklarıyla sınırlanmaktadır. Yerli azınlık sayılmanın en önemli ölçüsü ise, tarihî dönemlerden bu yana ilgili bölge veya ülkede yaşıyor olmaktır (bk. Çavuşoğlu 2001: 45). Büyük bir bölümü İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ekonomik ve siyasal nedenlerle sömürgelerden AB ülkelerine gelen ve bu ülkelerde belirli sayıya ulaşan Arap, Hintli, Pakistanlı vd. göçmenler ile sığınmacı, yabancı ve göçmen işçilerin oluşturduğu

³⁴ *Devletsiz veya biricik* (İng. *Unique*) diller: *Kıbrıs Arapçası, Karay* (Türkçesi), *Kaşub, Romani, Tatar* (Türkçesi), ve *Yidiş* dilleridir (Euromosaic III 2004: 13).

³⁵ BADAŞ, “m. 1 (a) *Bölge veya azınlık dillerinin anlamı* şu şekildedir: (i) bir Devletin verilen bir bölgesinde o devletin sayıca geri kalan nüfusundan daha küçük bir gurubun oluşturduğu uluslar tarafından geleneksel olarak kullanılan (ii) Devletin resmî dil(ler)inden farklı dillerdir.

Devletin resmî dil(ler)inin diyalektleri ile göçmenlerin dillerinin her ikisi de bu tanıma dâhil değildir.

(b) *Bölge veya azınlık dilleri* ifadesinde kullanılan ‘bölge’, muhtelif koruyucu ve destekleyici ölçüleri bu Şart’ta ortaya konulan belirli bir sayıdaki halkın ifade aracı olan dilin konuşulduğu alan anlamındadır.”

c. *Bölgesel olmayan diller*, Devletin nüfusunun geri kalan(lar)ının dil veya dillerden farklı olmak üzere, Devletin milliyetleri tarafından geleneksel olarak kullanılmasına rağmen, belirli bir bölge ile özdeşleştirilemeyen diller’dir.” (Council of Europe, *European Charter for Regional or Minority Languages*, Strasbourg, 5.XI.1992).

³⁶ bk. http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_ccpr.htm

gruplar *göçmen azınlıklar* olarak kabul edilmektedir. Bu gruplar, BM'nin yerli azınlık tanımlarının dışında değerlendirilmekte ve ayrı hukuka tâbi tutulmaktadır (bk. Jackson-Preece 1988: 28).

6. Avrupa Türkleri ve Türkçenin AB'deki Statüsü

Kendisini bir *kaynaştırma potası*, dilbilimsel farklılıkları *anahtar tema* olarak nitelendiren AB'de yerli azınlıkların toplam dil sayısı, 2 Türk yazı dili *Türkçe* (TR) ve *Tatarca* (*Tatar Türkçesi*) (IA) da dâhil olmak üzere, 65'tir.³⁷ AB ülkelerinde kullanılan 65 yerli dilden bir bölümü, hukuken tanınan, belirli bölge ya da azınlıkların dilleridir. AB üyesi Romanya, Bulgaristan ve Yunanistan'da konuşulan *Gagauz Türkçesi*³⁸ ile Polonya ve Litvanya'da konuşulan *Karay Türkçesi* bu sayıya dâhil edilmemiştir. AB'ye üye veya üye adayı ülkelerden Bulgaristan,³⁹ Finlandiya,⁴⁰ Estonya,⁴¹ Litvanya,⁴² Makedonya,⁴³ Polonya⁴⁴ ve Yunanistan'da⁴⁵ yerli Türk azınlıklar; Almanya⁴⁶, Avusturya⁴⁷, Belçika⁴⁸, Danimarka⁴⁹,

³⁷ bk. <http://www.eblul.org> ve <http://www.eurolang.net>. Euromosaic'in verilerinde 12 AB üyesi ülkede 48 'dil topluluğu' listelenmiştir.

³⁸ Gagauzca, UNESCO'ya ait *Tehlikedeki Diller Üzerine Kırmızı Kitap: Avrupa* başlıklı belgede, biri yok olmak üzere olan, diğerleri ciddi biçimde yok olma riski altında bulunan tehlikedeki 6 Türk dilinden biridir.

³⁹ Bulgaristan'da 1986 sayımına göre 845,550 kişi tarafından konuşulan Türkçe resmî bölgesel dildir. Ayrıca 6,000 Kırım Türkçesi (1990) ve 12,000 (1982) Gagauz Türkçesi konuşuru bulunmaktadır (Ethnologue 2005: 532). Ancak Türk azınlığın dil ve kültür hakları bakımından gerçek durumu 1950'li yılların dahi gerisindedir.

⁴⁰ Finlandiya'da 1,000 civarında Tatar Türkçesi konuşuru vardır (Ethnologue 2005: 543).

⁴¹ Estonya, Fin-Ugur kavimlerinin yerleşim alanlarından biridir. 1991'de parlamenter demokrasiye geçen Estonya'da 1.356,045 (2003) olan nüfusun % 0.2'sini teşkil eden 2,582 etnik Tatar vardır (1989'da 4,058). Müslüman Tatarlar ticaret veya Rus ordusunda askerlik amacıyla 1870'lerde Estonya'ya gelmişlerdir. Kendilerini Mişer ve Kazan Tatarlarının mirasçıları olarak gören Estonya Tatarların, 1920'li yıllardan beri dinî ve sosyal örgütleri vardır. 1988'de başkent Tallinn'de 'Tatar Kültür Topluluğu', 1995'te kültür topluluğu 'İdël' ve 1990'da 'Estonya Tatar Topluluğu' kurulmuştur. Ayrıca Tatar çocukları ve yetişkinleri için Pazar okullarında Tatar ve Eston dillerinde kurslar düzenlemektedir (bk. Euromosaic III 2004: 105).

⁴² MS 8. yüzyılda Musevilikten ayrılan küçük bir dinî grubun takipçileri olan Karaylar (Karaimler), bugün Baltık ülkeleri, Doğu Avrupa, Türkiye ve İsrail'de yaşamaktadırlar. Karaylar, 14. yüzyılda Kırım'dan Litvanya'ya ve Batı Ukrayna'ya yani eski *Galicja*'ya göç etmiş, İbranî harfleri ile yazılan Karayca (Karay Türkçesi) tarihî dönemlerde önemli bir dil ve edebiyat olmuştur. Karayca, Indo-German dilleriyle temas sonucunda özellikle sözdizimsel düzeyde önemli ölçüde bu dillerin etkisi altında kalmıştır. Toplam 5000'i geçmeyen konuşur sayısı, yüksek derecede tehlikedeki dillerden olan Karayca, *Trakai* bölgesinde 14. yüzyıldan bu yana konuşulmaktadır.

1997'de, Karayların Litvanya'daki varlıklarının 600. yılı kutlanırken, aynı yılın istatistiklerine göre sayıları 257'ye düşmüştür. 2002 sayımında ise yalnızca 45 kişi kimliğini *Karay* olarak bildirmiştir. 2004 yılı itibarıyla Karayca konuşabilenlerin sayısı 30-50 arasındadır. 1988'de kurulan 'Litvanya Karaimleri Topluluğu' ve 'Karaimler Dinî Topluluğu'nun organizasyonları ile Pazar okullarında Karayca öğretilmeye çalışılmaktadır. Litvanya devleti, Türk dili uzmanları ile Karay çocuklarına ana dillerini öğretmek üzere işbirliği yapmaktadır (Euromosaic III 2004: 222, 274).

⁴³ 2,071,210 bin nüfusa sahip Makedonya'da, Balkan Gagauz Türkçesi konuşuru sayısı, Yunanistan Gagauzları dâhil olmak üzere 4,000; Türkçe (Osmanlı) konuşurlarının sayısı ise 200,000'dir (Ethnologue 2005: 547).

Finlandiya,⁵⁰ Fransa,⁵¹ Hollanda,⁵² İngiltere,⁵³ ve İsveç'te⁵⁴ ise 'dışarıdan gelen' göçmen Türkler bulunmaktadır.⁵⁵ Avrupalı yerli Türk topluluklarının büyük bir bölümü etnik, dinî ve dilsel azınlık ölçütlerinden her üçünü de taşımaktadır. Yaşadıkları ülkelerin çoğunluğu ile aynı dini paylaşan Gagauzlar etnik ve dilsel azınlıktır.

70 milyonu üye adayı Türkiye'de ve yaklaşık 5 milyonu birlik üyesi ülkelerde yaşayan toplam 75 milyona yakın Türkçe konuşurunun dil hakları, Kıbrıs Türklerine yönelik kısa soluklu, dar çerçeveli girişimlerin ve tartışmaların dışında, AB gündeminde değildir.⁵⁶

KKTC, Bulgaristan, Yunanistan ve Romanya vatandaşı 1 milyondan çok 'yerli', 1,250,000 milyondan çok göçmen kaynaklı toplam en az 2,250,000 'AB vatandaşı' Türk'ün⁵⁷ dili Türkçe, AB müktesebatında *göçmen dilleri veya daha az kullanılan diller* arasındadır. Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan Türkler, AB ülkelerine kendi iradeleriyle ve sonradan geldikleri saviyla, yerli azınlık olarak kabul edilmemektedir. Örneğin, Almanya'da en az 2 milyon kişi tarafından konuşulan *yerli/Avrupalı ol-*

---

⁴⁴ Polonya'da etnik azınlık statüsünde, nüfusun 0.01'ini oluşturan 2000 Tatar ve 150 Karay yaşamaktadır. Ancak, 2002 nüfus sayımına göre, 495 kişi milliyetini *Tatar* olarak bildirmiştir. Yaklaşık 300 yıl önce Müslüman Tatarların bir bölümü dillerini yitirmiş, Polonca ya da Polonca ile Beyaz Rusça karışımı bir dil kullanmaya başlamışlardır. 'Ev dili' olarak kayıtlara geçmemekle birlikte, Tatarca konuşurların sayısının 2000 civarında olduğu tahmin edilmektedir (Euromosaic III 2004: 276).

Yüzyıllardır Polonya'da dağınık şekilde yaşayan Tatar Türkleri, Slav dilleri karşısında dillerini büyük ölçüde yitirmelerine karşılık, dinî kimliklerini bir ölçüde koruyarak varlıklarını sürdürmektedirler.

⁴⁵ 128,380 (1976) (Ethnologue 2005: 541).

⁴⁶ 2,107,426 (Ethnologue 2005: 538).

⁴⁷ 68,000 (Ethnologue 2005: 529).

⁴⁸ 63,600 (Ethnologue 2005: 530).

⁴⁹ 30,000 (Ethnologue 2005: 533).

⁵⁰ 1,000 (Ethnologue 2005: 534).

⁵¹ 135,000 (Ethnologue 2005: 535).

⁵² 192,000 (Ethnologue 2005: 548).

⁵³ 60,000 (Ethnologue 2005: 564). [Bu sayıya Tamilce (!)de dahildir.].

⁵⁴ 20,000 (Ethnologue 2005: 561).

⁵⁵ Konuyla ilgili olarak Ethnologue'da (2005) verilen rakamlar ile T.C. Çalışma Bakanlığının resmî rakamları (31.12.2005) farklıdır. Ethnologue'da verilen rakamlar, Fransa ve Hollanda örneklerinde olduğu gibi, yarı yarıya hatta üçte iki oranında daha azdır.

⁵⁶ Türkiye Cumhuriyeti Çalışma Bakanlığının resmî rakamlarına göre Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan toplam Türk vatandaşı sayısı 3,127,691'dir.

⁵⁷ Yabancı ülke uyruğuna geçen Türk vatandaşlarının sayısı 2003-2005 itibarıyla Almanya (666,475), Hollanda (231,786), Belçika (125, 614), Avusturya (88, 734), Fransa (49, 873), İsveç (26, 892), Danimarka (21, 544) ve İngiltere'de (46, 570) toplam 1,250,488'dir (bk. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, *2005 Yılı Raporu ve Yurtdışındaki Vatandaşlarımıza İlişkin Gelişmeler ve Sayısal Bilgiler*, Ankara, 2007, www.calisma.gov.tr).

mayan Türkçenin⁵⁸ (!) resmî statüsü yoktur; buna karşılık çok az sayıda konuşuru bulunan *Dan, Frisya, Saterland, Kuzey Frisya* ve *Sorb* dilleri bölge/ azınlık dilleridir.⁵⁹ İlk ve orta öğretimde bu azınlık dillerine tahsis edilen zorunlu ana dili derslerinin saati ve dozajı Almandan daha fazladır (bk. İleri 2000: 28).

Türkçe diğer Avrupa dilleri karşısında olumsuz ayrımcılığa tâbi tutulmaktadır.⁶⁰ Ana dili veya esas dil olarak Türkçe konuşan AB vatandaşların ise yerli azınlıklara sağlanan bu dilbilimsel haklardan yararlanmamaktadır. Türk çocuklarının ana dillerini öğrenmeleri için sunulan 'imkânlar', Türkçenin öğretilmesini 'açıktan engellememe' düzeyindedir. İspanya, Belçika gibi bir iki ülke dışında, AB ülkelerinde sayıca az, genel nüfus içinde genellikle çok küçük oranlar teşkil eden azınlıklara sağlanan dil hakları, yazılı ve görüntülü medya aracılığıyla yayın yapabilme ve genellikle ilköğretim düzeyinde, okul saatleri içinde veya dışında anadilini seçmeli olarak okuyabilme haklarından ibarettir (İsveç, Fransa ve Hollanda'daki örnekler için bk. Canatan 2007: 159-172).⁶¹ İlgili ülkenin eğitim sistemi dışında bulunmak kaydıyla, Türkçe de, genellikle *gönüllü-seçmeli ders* veya *kurs* statüsündedir. Ülkelere veya eyaletlere göre farklı uygulamalar söz konusu olmakla birlikte, kursların tamamlanmasını müteakip verilen belgelerin geçerliği de bulunmamaktadır (bk. İleri 2000: 5-66). Zaman zaman ana dilde öğrenim haklarının bu düzeyde dahi kullanılmasının örtülü biçimde önüne geçilmektedir.

Yabancıların, özellikle Türkçe konuşurların Birlik üyesi ülkelerin resmî birimlerince zaman zaman 'okullarda veya iş yerinde Türkçe konuşmanın yasaklanması' vb. hak ihlallerine, kısıtlamalara ve ayrımcı uygulamalara maruz kaldıkları, bu olumsuzluklara gösterilen demokratik tepkilerin de çoğu zaman demagojik açıklamalarla geçiştirildiği görülmektedir.⁶² Göçmen azınlıkların uyumu için öngö-

---

⁵⁸ Birleşik Krallık'taki Hint dilleri vb. dünyanın başka coğrafyalarından gelen göçmen topluluklarının kullandığı dillere *Yerli olmayan diller* (İng. *Non-indigenous languages*) adı verilmektedir. AB kurumları Türkçeyi de bu kapsamda değerlendirmektedirler.

⁵⁹ *Bölge dilleri* (bölgesel diller) (İng. *Regional languages*); İspanya'da Baskça, Katalanca, Fransa'da Brötanca gibi, ülkenin belirli bir bölgesinde geleneksel olarak kullanılan, lehçe, yapay dil ya da göçmen dili olmayan dillerdir. *Azınlık dilleri* (İng. *Minority languages*), Slovakya ve Romanya'daki Macarlar gibi, genellikle sınır bölgelerinde yaşayan azınlıklar tarafından kullanılan ve resmî statüsü bulunan dillerdir. *Bölgesel olmayan diller* (İng. *Non-regional languages*) ise *Yidiş* ve *Çingene* dilleri gibi geleneksel olarak belirli bir bölgede konuşulmayan dillerdir.

⁶⁰ Aytemiz, Aydın (2000), "Almanya'da Türkçe", *Avrupa'da Yaşayan Türk Çocuklarının Ana Dili Sorunları Toplantısı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 85-92.

⁶¹ Canatan, Kadir (2007), "Avrupa Ülkelerinin Azınlık Politikalarında Türkçe Anadil Eğitiminin Konumu 'İsveç, Fransa ve Hollanda Örnekleri' " (Eds. A. Kılıç, S. Üst) *Turkish Studies*, Volume 2/3.

⁶² Örneğin, Almanya'da 2007 yılı içinde kabul edilen yeni Göç Yasası'na göre, yeni evlenen ve Almanya'ya eşinin yanına gelecek olan eş, Almanca sınavına katılacak, sınavda başarılı olamazsa, 400 saat dil uyum kurslarına katılmak zorunda kalacaktır. Kurs sonunda yapılacak Almanca sınavında yine başarılı olamazsa, sınır dışı edilecektir. Bu ve buna benzer hükümlerin yasa taslağında yer almasının, aile birliğini parçalayabilecek bir girişim olabileceği görüşlerine ilgili bakan 'Eğitim de anayasal bir haktır.' cevabıyla karşı çıkmıştır.

rülen çözümün, genellikle *entegrasyon* adı altında *asimilasyon* olduğuna ilişkin ciddi belirtiler vardır.⁶³ Oysa, ana dilin öğrenilmesi ve öğretilmesi ile ilgili uluslararası kazanımların büyük ölçüde aktarıldığı bilinen ortaklık hukukunun ve Birlik mevzuatının, uzmanlarca incelenerek yaşanan sorunların *AB Ombudsmanı*,⁶⁴ *AB Yüksek Mahkemesi*, *AK İnsan Hakları Mahkemesi* gibi kurumlara götürülmesi durumunda, Türkçenin resmen kullanılması, öğretilmesi konusunda olumlu gelişmeler ortaya çıkabilir.⁶⁵

AB sınırları dahilinde, ‘Türkçenin hakları’; yerli Türk azınlıkların yaşadığı Bulgaristan, Romanya, Yunanistan ile sınırlı olmak üzere, AB tarafından resmen tanınan en büyük STK’larından⁶⁶ biri olan ve

⁶³ Sorunun günlük hayata yansımaları ile ilgili olarak bk. *The New York Times* (11.11.2007, elektronik gazete sürümü).

⁶⁴ *Avrupa Ombudsmanı*; AB kurum ve kuruluşlarında kötü yönetim ile ilgili konulardaki şikâyetleri soruşturan bağımsız ve tarafsız bir kurumdur (bk. <http://ombudsman.europa.eu>).

⁶⁵ Türkçe konuşan azınlıkların ve bu azınlıklara mensup her ferdin etnik, kültürel ve dinsel kimliğine saygı göstermenin yanı sıra bu kimliğin dile getirilmesi, korunması ve geliştirilmesi maksadıyla *Bölge ve Azınlık Dilleri İçin Avrupa Şartı*’nın giriş bölümünde yapılan atıflar ve 7. maddede belirtilen amaçlar ve ilkeler çerçevesinde uygun şartlar oluşturulmalıdır. BADAŞ çerçevesinde Türkçe için talep edilebilecek uygun şartlar şu başlıklar altında toplanabilir: Eğitim: *ilk, orta öğretim vd. düzeylerde ana dilini kullanabilme* (m. 8), Adlî makamlar: *Hukukla ilgili süreçlerde yazılı ve sözlü alanda ana dilini kullanabilme* (m. 9), İdarî otoriteler ve kamu hizmetleri: *Yerel yönetim hizmetleri ilgili süreçlerde yazılı ve sözlü alanda Türkçeyi kullanabilme* (m. 10), Medya: *Türkçe yayın yapacak en az 1 radyo, 1 tv kanalı kurulması ve 1 günlük gazete yayımlanması* (m. 11), Kültürel etkinlikler ve fırsatlar: *Kütüphaneler, video kütüphaneleri, kültür merkezleri, müzeler, arşivler, akademiler, tiyatrolar ve sinemalar, edebi çalışmalar, film yapımı, yeni teknolojilerin kurulması vb. hususlarda imkân sağlanması* (m. 12), Ekonomik ve toplumsal hayat: *Toplumsal hayatta Türkçenin kullanılmasını engelleyen her türlü yasal düzenlemenin kaldırılması, bankacılık faaliyetleri çerçevesinde çek, senet vb. mali dokümanlarda, hastahanelerde, sosyal tesislerde, Türkçenin kullanılabilmesi, tüketici hakları ile ilgili açıklamaların Türkçe yapılması* (m. 13) vd.

Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşmesi’nde, benzer şekilde, ana dilinin kullanılması ile ilgili hakların Türkçe konuşurları için talep edilmesi durumunda sağlanması gereken haklar ana hatları ile şu şekilde sıralanabilir: *Radyo, televizyon, sinema gibi her türlü yayın araçla yayın yapabilme* (m. 9), *her türlü yayın aracından Türklerin kimliklerini temel unsurları olan dil, din, gelenek ve kültürel mülkiyetini korumak üzere özel şartlar oluşturabilme* (m. 5), *Türkçenin, Türklerin çoğunlukta bulunduğu bölgelerde idarî makamlar tarafından da konuşulmasının sağlanması* (m. 10), *Türkçe ad ve soyadının kullanma hakkının verilmesi ve bu hakkın resmen tanınması* (m. 11), *kamuya açık geleneksel yer adları, sokak adları ve topografik işaretlerin Türkçe belirtilmesi* (m. 11), *Türkçenin her düzeyde öğretilmesi* (UAKÇS m. 14, BADAŞ m. 8), *Türkçe öğretecek öğretmenlerin yetiştirilmesi ve okul kitaplarına ulaşımın sağlanması* (UAKÇS m. 12, 13, BADAŞ m. 8), *Türkçe konuşurlarının dilbilimsel bağları bulunan başka ülkelerdeki şahıslarla özgür ve barışçı ilişki kurma hakkının engellenmemesi, gerektiğinde sınırötesi işbirliğini teşvik edecek önlemler alınması* (UAKÇS m. 17, 18) vd.

⁶⁶ STK’nın AB karar alma mekanizmalarını etkilemede önemli rol oynayan STK’larının sayısı yalnızca Brüksel’de 1000’i bulmaktadır (Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, *AB Türkiye Görünüm*, Sonbahar

bölge veya azınlık dillerinin korunması ve geliştirilmesine yönelik faaliyetlerde bulunan *Daha Az Kullanılan Diller Avrupa Bürosu* (EBLUL) tarafından savunulmaktadır.⁶⁷ Ancak, bu büronun faaliyetleri de, romantik kültürel faaliyetler olmaktan öteye geçememektedir.

7. Türkçenin Önünü Kesen Stratejik Rum Planı

Annan Planı, *Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti*'nin AB'ye müracaat etmesi durumunda Türkçenin, Rumca ile birlikte AB'nin resmî dili olmasını öngörmüştü. Plan, ortak devletin yasama, yürütme ve yargı faaliyetlerinde her iki dilin de kullanılmasını, ortak devletin dokümanlarının ve resmî gazetenin iki dilde yayımlanmasını, Türkçe ve Rumcanın ortaöğrenim kurumlarında zorunlu olarak okutulmasını öngörüyordu. Vatandaşların resmî makamlara yazılı müracaatlarına cevap, müracaat edilen dilde verilecekti (m. 7, *Resmî diller ve resmî işlemlerin yürürlüğe konması*).⁶⁸

1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'ni temsil ettiği iddiasında bulunan GKRY, 24 Nisan 2004'te Annan Planı'nı reddetmesinin hemen ardından, *Kıbrıs Cumhuriyeti* adıyla 1 Mayıs 2004'te AB'ye tam üye olmuştur. AB üyesi GKRY; para, doğum belgesi, kimlik, pasaport, posta pulu, tv ve radyo haberleri vb. resmî belgelerde ve yayınlarda Rumcanın yanında Türkçeye yer vermesine karşılık, Birliğe, Türkçeyi resmî dil olarak bildirmemiştir. GKRY'nin bu eylemi, yalnızca KKTC Türk halkına yönelik ayrımcı bir uygulama değil, aynı zamanda İngiltere'deki Kıbrıslı Türkler de dâhil olmak üzere, Avrupa ülkelerindeki yerli ve göçmen bütün Türkleri yakından ilgilendiren kültürel, ekonomik ve siyasal bir tecrit ve engelleme eylemidir. Örneğin, AB kurumlarında çalışabilmek için *Avrupa Personel Seçme Ofisi* (EPSO) tarafından yapılan merkezî sınavlarda iki dilden başarılı olma şartı bulunmaktadır. AB üyesi ülke vatandaşlarının müracaatı için ana dilleri ve diğer bir AB dili yeterli olurken, ana dili Türkçe olanlar en az iki yabancı dil bilmek ve bu dillerden sınavlara girmek zorundadır.⁶⁹

Annan Planı'na 'evet' diyen KKTC'ye, AB tarafından verilen sözler çerçevesinde, AP bünyesinde bir 'Yüksek Temas Grubu' kurulmuş, Türkçeye AB dili statüsünün tanınması konusunda girişimler olmuş, ancak bu faaliyetler somut bir sonuca ulaşamamıştır. GKRY'nin AB üyeliği ile, Türkçenin de AB'nin resmî dili olması gerektiğini, aksi durumun hukuksuzluğunun AB tarafından kabul edilmesi anlamına geleceğini ileri süren çoğunluğu Türk bir grup İngiliz vatandaşı *AB üyesi ülkenin resmî dili olduğu halde, AB'nin resmî dili olmayan tek dil: Türkçe* sloganıyla imza kampanyası başlatmışlardır.⁷⁰ Benzer şekilde, AP bünyesinde *Türkçe, AB'nin resmî dili olsun* başlıklı başka bir imza kampanyası düzenlenmiştir. AP Rum milletvekili M. Matsakis de, Rum yönetimin bu hukuksuz, ama stratejik ey-

---

2007, Sayı: 9, s. 6.).

⁶⁷ bk. <http://www.eblul.org>

⁶⁸ (bk. <http://annanplan.com>, <http://www.athensnews.gr/CyprusPlan>).

⁶⁹ EPSO tarafından 22 Kasım 2007-7 Ocak 2008 arasında açılan ve yalnızca AB üye devletlerinden birinin vatandaşlarının müracaatlarının kabul edileceği, ana/asıl dilleri Bulgarca/Romence olan çeşitli mesleklerden eleman temin sınavının 'diller bilgisi' ilgili şartları şu şekildedir: 1. Asıl dil Bulgarca/Romenceyi mükemmel derecede bilmek 2. İngilizce, Fransızca veya Almanca bilgisi (birinci zorunlu kaynak dil), 3. İngilizce, Fransızca, Almanca bilgisi (ikinci kaynak dil). İkinci maddede seçilenden farklı olmak zorundadır.

⁷⁰ <http://petitions.pm.gov.uk/Turklang>

lemine taktik bir manevra ile Rumlar lehine bir gösteriye dönüştürmek amacıyla, AP Başkanlığına verdiği bir dilekçe ile Türkçenin AB'nin resmî dil olmasını talep etmiş, AP Başkanı Pöttering, *Kurucu Antlaşma*'nın 290. maddesine göre bunun, ancak, AK'de oy birliği ile alınabilecek bir kararla mümkün olabileceği cevabını vermiştir.⁷¹

Kıbrıs Rum Kesiminin bu eylemi, basit bir siyasal manevra değil, 75 milyon Türkçe konuşurunun önünü kesmeye yönelik stratejik bir eylemdir.

8. Türkçe Niçin AB Dili Olmalıdır?

Avrupa tarihinin ve coğrafyasının bir parçası olan Türk halkının ve onun dili Türkçenin, orta ve uzun vadede Arnavutluk, Kosova ve Sırbistan'ın da katılımıyla daha da genişleyebilecek AB'nin dışında tutulması açık bir etnik, dilsel ve dinsel bir ayrımcılıktır. AB dilleri arasında Türkçeye yer verilmemesi, AB'nin savunduğunu iddia ettiği değerlere de aykırıdır. Bu noktadan hareketle, Türkçenin AB dili olmasını gerektiren sebeplerin bir bölümü, öncelik sırası olmaksızın, şu şekilde sıralanabilir:

- a. Türkçe, diğer Avrupa dilleri gibi Asya kökenli olmakla birlikte, Kıpçakça, Kumanca, Oğuzca değişkeleriyle en az 1500 yıldır Macaristan'dan Urallara, Mora yarımadasından Kırım'a, Kafkasya'ya değin Avrupa'da konuşulmuş, harplerle ve bu harplerin sonucu olan siyasal gelişmeler ve nüfus hareketleriyle doğuya doğru sürülmüş bir *yerli Avrupa dilidir*.
- b. AB ülkelerinde yaşayan 5 milyon Türkçe konuşurunun dilbilimsel haklarından mahrum bırakılması, Birliğin kuruluş ruhuna aykırıdır. Aday ülkelerin önüne konulan Kopenhag ölçütleri arasında yer alan azınlık haklarının, kuramdan çok, uygulamada öncelikle AB ülkelerinde ilgili müktesebata uyumlu olmalıdır.
- c. Türkçe; Litvanya, Estonya gibi küçük ülkeler dâhil, AB ülkelerinin tamamında sayısı, milyona, yüz binlere, on binlere yaklaşan kalabalık kitleler tarafından konuşulmaktadır. Türkçe kadar AB ülkelerine yayılmış dil, azdır.
- d. Türkçenin AB'nin resmî dilleri arasında yer alması, çokdillilik ve çokkültürlülük ideallerini hayata geçirmeye, farklılık içinde birlik yaratmaya çalışan AB politikalarının gerçekçi ve samimi olduğunu gösterme imkânı verecektir. Böylelikle, etnik, dilsel ve dinsel bakımdan farklı olan bir halkı, tarihsel önyargıların ve anlamsız tehdit algılamalarının dışında tanıma imkânı ortaya çıkacaktır.
- e. Türkçenin resmî dil ilan edilmesi, sayısal bakımdan zorunluluk olduğu kadar, AB ideallerinin gerçekleşebilmesi bakımından gerçek bir ihtiyacın karşılanması demektir.

---

⁷¹ Rum ve Türk Kıbrıslıları temsil eden Kıbrıslı bir AP üyesi olduğunu ileri süren Matsakis 21.03.2007 tarihli mektubunda çokdilli Avrupa kurumlarında Türkçenin de resmî dil olmasını talep ederek şu gerekçeleri sıralamıştır: '(1) Türkçe bir üye devletin resmî dilidir (2) AB vatandaşı 5 milyondan fazla kişi arasında temel, bazı durumlarda tek iletişim aracı Türkçedir (3) Türkçenin resmî dil yapılması, İşgalci Türk Ordusunun (!) Kıbrıs Türklerine dayattığı izolasyonun kaldırılmasına yardımcı olabilir (!) (4) Türk halkına, Türkiye'nin AB'ye tam üyelik için yaptığı müracaatın ciddiye alındığını göstererek AB'ye olan güveni güçlendirir (5) Kıbrıs hükümetinin, Kıbrıslı Türklerin ait oldukları AB ailesi ile bağlarının güçlendirilmesine verdikleri önemi ifade eder.'

- f. Türkçe, başta Almanya ve Bulgaristan olmak üzere, AB ülkelerinde yaşayan, bu ülkelerin sosyal, siyasal ve ekonomik hayatına önemli katkıları bulunan yerli ve göçmen milyonlarca Avrupalı Türk'ün iletişim aracıdır.
- g. Türk topluluklarının yaşadıkları ülkelerin sosyal, siyasal ve ekonomik hayatına önemli katkıları bulunmaktadır. Örneğin, Bulgaristan'ın AB'ye girişinde Türk toplumu anahtar rol oynamıştır.
- h. AB ülkelerindeki Türkçe konuşurlarının sayısı, 23 resmî dil arasında yer alan *Eston, Litvan, Latviya, İrlanda, Sloven* ve *Maltız* dillerinin konuşur sayısından fazla, *Dan, Fin, Slovak* dillerinin konuşur sayısına yakındır.
- i. AB-THŞ'nin (2000) 'İyi Bir Yönetim Hakkı' başlıklı 41. maddesi, Birlik kurumlarına, Birlik dillerinden biri ile yazılı müracaatta bulunma ve aynı dilde cevap alma hakkı tanımaktadır. Bu ve buna benzer haklar Türkçe konuşurları için de uygulanmalıdır.
- j. *Yerli azınlık-göçmen azınlık* ayrımı kaldırılmalı, 5 milyon Türkçe konuşuru yok sayılmamalıdır. Tersine bir tutum, AB-THŞ'nin cinsiyet, ırk, renk, sosyal köken, genetik özellikler, dil, inanç, herhangi bir ulusal azınlığın üyesi olma vb. hususlarda 'Ayrımcılık Yapılmaması'na ilişkin 21. maddesine ve Birliğin 'kültürel, dinî ve dilbilimsel farklılığa saygı göstereceği'ne ilişkin 22. maddesine aykırı bir tutum, dolayısıyla etnik, dilsel ayrımcılık, kitlesel bir hak ihlali olarak değerlendirilebilir.
- k. Türkçenin resmî dil olması, AB vatandaşları arasında Türklere ve Türkiye'ye yönelik önyargıları bulunanların tutumlarında olumlu gelişmelerin meydana gelmesini, bazı çevrelerdeki en az bin yıllık taassubun ortadan kalkmasını sağlayabilir.
- l. Türkçenin AB dili ilan edilmesi, AB halklarını psikolojik bakımdan Türkiye'nin tam üyeliğine hazırlayacaktır.
- m. GKRY'yi, Kıbrıs Cumhuriyeti olarak tam üye yapan AB, Türkçeyi de resmî dil olarak kabul etmelidir. Böyle bir karar, Türkçenin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasa ile teminat altına alınmış bir resmî dili olması sebebiyle, AB'ye resmî dil başvurusunun aday üye ülkenin iradesine bağlı olduğu hükmüyle çelişmez.

9. Türkçenin AB Dili Olması Türkçe Konuşurlarına Neler Kazandırır?

Türkçenin Avrupa Birliğinin resmî dili olması durumunda, Türkçe Konuşurlarının kazanacağı avantajlar şu şekilde sıralanabilir:

- a. Türkçenin AB kurumlarının resmî dilleri arasında yer alması, başta Türkiye olmak üzere, AB ülkelerinde yaşayan Türkler için çok önemli bir motivasyon kaynağı hâline gelir.
- b. Türkçe, AB kurumlarının çalışma dili olur.
- c. Türkçe, ABK ve AP toplantılarında kullanılır.
- d. AB kurumlarının metinleri diğer resmî dillerle birlikte Türkçe de yayımlanır.
- e. Türkçe bilenler, AB'nin faaliyetlerinden ve gelişmelerden Türkçe haberdar olma imkânı bulur.

- f. Türkçe konuşurları, yerel yönetimlerden hükûmetlere değin karşılaşacakları her düzeydeki sorunu ilgili kuruluşlara ana dilleri ile bildirme, sorunlarına ana dilleriyle çözüm bulma imkânına kavuşur.
- g. Türkçe, AB ülkelerinde ilk ve orta öğretimde okutulması gereken yabancı diller arasına girer.
- h. AB ülkelerinde doğan, burayı yurt tutan Avrupa Türklerinin orta ve uzun vadede dil yitimine uğramamaları için Türkçe eğitim resmî güvence altına alınmış olur.
- i. Türkçenin resmî dil olarak işlevini yerine getirebilmesi için, AB tarafından personel ve teknik donanım temini yoluna gidilebilir ve böylelikle, Türkçe konuşurları için AB kurumlarında istihdam imkânı artar.
- j. Türkçe konuşurlarının yabancı dil şartı *esas dil + 1 yabancı dil* hâline gelir.
- k. Bulgaristan, Romanya ve Yunanistan Türkleri için önemli maddî ve manevî avantajlar sağlanabilir.
- l. Kıbrıs'a yönelik izolasyonlar hafifler.
- m. *Ana dili-artı-iki dil* sloganıyla hedeflenen çokdilli Avrupa'da, Türkçenin, AB vatandaşları tarafından öğrenilmesinin yolu açılır.

10. Türkçenin AB Resmî Dili Olmasının Yolları Nelerdir?

Türkçenin AB dili olarak kabul edilmesi; Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği, üye ülkelerden birinin Türkçeyi AB'ye resmî dil olarak bildirmesi veya AB'nin oy birliği ile bu kararı almasıyla mümkün olabilir.

Türkçeyi AB'ye resmî dil olarak beyan edebilecek ülkelerden biri Kıbrıs Cumhuriyeti'ni temsil ettiği iddiasında bulunan GKRY'dir. Ülkelerinde yerli Türk azınlıklar bulunan Bulgaristan, Romanya, Yunanistan'ın kuramsal olarak, Türkçeyi ikinci resmî dil veya bölgesel dil kabul etme ve AB'ye bildirme imkânına sahiptir.

Zaman zaman AB yetkileri tarafından yapılan açıklamalarda 23 resmî dille aynı anda etkinliğin ve finansal kontrolün sağlanmasının zor olduğu ve dolayısıyla Türkçenin resmî dil olması ile ilgili bir talebin kısa sürede gerçekleşmeyeceği dile getirilmekle birlikte,⁷² *AB Dil Planı* ve *AB Dil Yasama Programları* üzerinde çalışan *AP Kültür ve Eğitim Komitesi* gibi kuruluşlar, üye ülkelerde veya AB'de resmî statüsü bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, vatandaşlarıyla iletişimlerini onların kendi dilleriyle sağlamaya yönelik projelerini sürdürmektedirler. Bu projelere Türkçe de dâhil edilebilir. Ancak, Türkçenin AB'nin resmî dili olmasının dışındaki öneriler kalıcı bir çözüm üretmeyecektir.

Kısa ve uzun vadede AB'nin politikalarında bir değişiklik yapılmaması durumunda, Türkçenin AB'nin resmî dili olmasının başlıca yolları şu şekilde sıralanabilir:

- a. Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği.

---

⁷² Aynı çevreler, 2007-2013 yıllarını kapsayan ve yaklaşık 30 Avrupa ülkesini kapsayan Sokrates Avrupa eğitim programı çerçevesinde 'Lingua: Dil öğretiminin ve öğrenimin sağlanması' başlığı altında 'Hayat Boyu Öğrenim Programı', AB Sokrates Eğitim ve Öğretim-Lingua-2 vb. dil öğrenim ve öğretim programların AB ülkelerinde kullanılan bütün dilleri kapsadığı ve Türkçenin kullanımını teşvik eden başvuruların da, gerekli şartları taşıması durumunda, bu programa kabul edileceği belirtmektedir (bk. <http://ec.europa.eu>, www.abhaber.com).

- b. Kıbrıs'ta iki toplumlu bir devletin kurulması ve Türkçenin resmî dil olarak AB'ye bildirilmesi.
- c. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bir yolla AB üyesi yapılması.
- d. Yerli, göçmen azınlık ayrımının kaldırılarak en az 2 milyon AB vatandaşının ana dili olan Türkçeye, *Katalanca* ve *Baskça* örneklerinde olduğu gibi, resmî statü verilmesi.
- e. Yerli Türk azınlığın nüfusça en fazla olduğu Bulgaristan'ın Türkçeyi resmî dil olarak kabul etmesi ve AB'ye bildirmesi.
- f. Kosova'da, Türkçenin, az sayıda konuşuru kalmakla birlikte, altı yüz yıllık geçmişi bulunan resmî dil statüsünün iadesi ve bu ülkenin gelecekte AB üyesi olması durumunda, Türkçenin resmî dil olarak bildirilmesi.
- g. Türk azınlığın bulunduğu bütün AB ülkelerinde ilk ve orta öğretim düzeylerinde Türkçenin resmî zorunlu-seçmeli ders olarak okutulması ve bu ders için yeter sayıda ve nitelikte öğretmen yetiştirecek biçimde düzenleme yapılması, Kosova'da olduğu gibi, yüksek öğretim imkânlarının araştırılması.

11. Sonuç

En az 1500 yıldır Avrupa'nın bir parçası olan Türkçeye ve Türk azınlıklara yönelik her türlü tasarruf, AB vatandaşları ile AB ülkelerinde yaşananların sivil, siyasal, ekonomik ve toplumsal haklarını saygınlık, özgürlükler, eşitlik, dayanışma, vatandaş hakları ve adalet temelinde düzenleyen son belge olan AB-THŞ'nin ruhuna uygun olmalıdır. Türkçenin AB dili olması ile ilgili mevcut durum, ülke bazında şu şekilde özetlenebilir:

- a. **Türkiye:** Türkçe, Türkiye'nin AB'ye tam üye olup olmamasına bağlı olmaksızın, AB'nin resmî dilleri arasında yer almalıdır; ancak mevcut şartlarda bu ihtimal sifıra yakındır.
- b. **Almanya:** Almanya ve diğer AB üyesi Batı Avrupa ülkelerinde vatandaşlık hakkı kazanan yüz binlerce Türkçe konuşurunun yerli azınlıklara sağlanan haklardan yararlanamamaktadır. Yerli azınlık-göçmen azınlık ayrımı, Türkçenin, bu ülkeler aracılığıyla resmî statü kazanma ihtimalini ortadan kaldırmaktadır.
- c. **Bulgaristan; Yunanistan, Romanya:** Anayasasına göre (m. 2) bölgesel özerkliğe geçit vermeyen Bulgaristan'ın Türkçe öğretimini ortaöğretim kurumlarında seçmeli ders olarak sınırlaması, Türkçenin kısa ve orta vadede bu ülkelerde resmî statü kazanmasının mümkün olamayacağını göstermektedir. Üstelik, önemli sayıda Türk azınlığın yaşadığı Bulgaristan, içeriği siyasî olan azınlık koşullarını uygulamayacağını pek çok kez açıklamıştır.

Yunanistan'ın bilinen tutumu ve iki farklı etnik gruptan meydana gelen Romanya Türklerinin sayı ve oran bakımından azlığı göz önüne alındığında, bu ülkelerin Türkçeyi resmî ilan etme ihtimali yoktur (Jackson-Preece 1988: 153.).

- d. **GKRY:** Egemen bir devlet olarak AB'ye kabul edilen GKRY'nin, elde ettiği büyük avantajı paylaşma, Kıbrıs Türklerinin Rumlarla eşit haklara sahip olduğu bir siyasî çözümü kabul etme ihtimali çok zayıftır.

- e. **Makedonya:** Makedonya'nın, ülke çapında resmî dil ilan edilmek için % 20 barajı getirmesi, anayasaya dış ilişkilerde Makedoncanın esas olduğu hükmünü koyması, gelecekte bu ülkenin AB üyesi olması durumunda, ülkenin en çok konuşulan üçüncü dili Türkçeyi de AB'ye resmî dil olarak bildirebileceğine ilişkin açık kapı bırakmamaktadır.
- f. **Kosova:** Benzer şekilde, Kosova'da Türk azınlığın eski Yugoslavya döneminde sahip olduğu kurucu halk olma ve Türkçenin resmî dil olma statüsünün geri verilmesi konusunda kısmî gelişmeler vardır. Ancak, Kosova'nın bağımsızlığını kazanması, ardından AB'ye kabul edilmesi durumunda resmî dil müracaatında Arnavutça ile birlikte Türkçenin de bildirilme ihtimali zayıftır.
- g. **İrlanda dili modeli** Bugün için en makul yol, ülkelerinde yaygın biçimde kullanılan ancak AB dili olmayan dillere, ilgili ülke ile AB kurumlarının anlaşmaları hâlinde verilecek resmî dil statüsünün, Kıbrıs'taki mevcut durum çerçevesinde, Türkçeyi de kapayacak biçimde genişletilmesidir. Ancak böyle bir açılımı, GKRY, Avrupa müktesebatının Adanın tamamının üye olarak alınmakla birlikte, kuzey de geçerli olmadığı, güney Kıbrıs'ta ise önemli sayıda Türk azınlık mensubu bulunmadığı iddiasıyla bloke edeceği öngörülebilir.

Bir dili, resmî dil ilan etmenin ölçütlerinden biri olan 'gerçek ihtiyaç', Türkçe için sayısalda ziyade tarihin ve AB'nin ilan ettiği değerlerin gereği olmalıdır. Ancak AB'nin dil politikaları ile ilgili mevcut şartlar ve uygulamalar, Türk dilinin, AB'nin resmî *Farklılıkta Birlik mottosundaki* 'farklılık' kavramının kapsamının dışında olduğunu gösteriyor. Ancak, uzun vadede Türk dili ve kültürünün Avrupa'da var olabilmesi, AB kurumlarının resmî dilleri arasında yerini almasıyla yakından ilgilidir.

11. Kısaltmalar:

AB	: Avrupa Birliği
AB-THŞ	: Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AK	: Avrupa Konseyi (Avrupa Birliği)
AK	: Avrupa Konseyi
ABK	: Avrupa Birliği Konseyi
AP	: Avrupa Parlamentosu
AT	: Avrupa Topluluğu
BADAŞ	: Bölge ve Azınlık Dilleri İçin Avrupa Şartı
BM	: Birleşmiş Milletler
GKRY	: Güney Kıbrıs Yönetimi
İng.	: İngilizce
m.	: madde, maddesi

Passim. : Tamamına bakınız.
UAKÇS : Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşme
vd. : ve diğerleri